

Анотація

У статті розглядається сутність професійно-особистісного досвіду вчителя музики як основи його фахової компетентності. Визначено роль готовності вчителя до свідомої професійної діяльності; висвітлено специфіку моделювання професійної діяльності конкурентоспроможного фахівця; конкретизовано сутність професійної самореалізації майбутнього вчителя музики.

Аннотация

В статье рассматривается сущность профессионально-личностного опыта учителя музыки, являющегося основой его профессиональной компетентности. Определена роль готовности учителя к осознанной профессиональной деятельности; обоснована специфика моделирования профессиональной деятельности конкурентоспособного специалиста; конкретизирована сущность профессиональной самореализации будущего учителя музыки.

Summary

The article focuses on professional-personal experience of the teacher of music, which is considered by a basis of its professional competence. The role of readiness of the teacher to the realized professional work is certain; specificity modeling of professional work of the competitive expert is proved; the essence of professional self-realization of the future teacher of music is concretized.

Ключові слова: професійно-особистісний досвід, майбутній вчитель музики, фахова компетентність, професійна підготовка, система педагогічної освіти.

Ключевые слова: профессионально-личностный опыт, будущий учитель музыки, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, система педагогического образования.

Key words: is professional-personal experience, future music master, professional competence, professional training, system of pedagogical formation.

Подано до редакції 27.10.2011.

УДК 373.5.016:821.161.2.09

©2012

Привалова С.П.

ВИВЧАЄМО МОВУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах реформування сучасної шкільної освіти підвищуються вимоги до проведення літературознавчого аналізу на уроках української літератури в старших класах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Існуюча джерельна база з проблеми вивчення мови художніх творів представлена різноманітними підходами, серед яких О.Бандура, М.Кудряшов, О.Мазуркевич, Н.Молдавська, Є.Пасічник, О.Богданова, Н.Волошина, А.Пахаренко, Т.Крайнікова та ін. А. Ситченка, А.Лісовського та ін.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала у виробленні умінь і навичок учнів старшої школи аналізувати мову художніх творів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Вивчення мови художнього твору є актуальною проблемою у системній шкільній літературній освіті. На сучасному уроці української літератури в старших класах невід'ємною складовою літературознавчого аналізу художнього твору є аналіз мовних особливостей. Одним із видів аналізу художнього твору, що застосовується в практиці роботи старшої школи, є мовно-стилістичний, що дає змогу "виявити індивідуальні особливості мови дійових осіб з метою складання характеристики; встановити лексико-стилістичні особливості мови письменника, його внесок в розвиток літературної мови [4, с. 59]".

Формування вмінь старшокласників аналізувати мову художнього твору передбачає виконання певних навчальних завдань, які можуть бути диференційованими (різнірівневими), а саме: завдання репродуктивного характеру, завдання частково-пошукового характеру, завдання творчого характеру.

Завдання *репродуктивного* характеру спрямовані на відтворення визначення понять "літературна мова", "мова художнього твору"; "віршова і прозова мова", "мова дійових осіб", "мова автора", "зображувально-виражальні засоби", "тропи" та ін., змісту прочитаного художнього тексту із збереженням авторських зображувально-виражальних засобів за поданням учителем зразком (наприклад, за поданням зразком визначити художні засоби, використані автором у тексті) на основі відтворювальної уяви, пам'яті.

Завдання репродуктивного характеру (I рівень)

- Дайте визначення: символ – Наведіть приклади застосування символів у поетичних творах.
- Яка фігура є протилежною до анафори? Наведіть приклади.
- Дайте визначення: симплока – ..., кільце – Наведіть приклади використання симплоки, кільця у текстах художніх творів.
- Чим асидентон відрізняється від полісіндетону? Наведіть приклади застосування асидентону, полісіндетону у текстах епічних творів.
- Які вам відомі риторичні фігури? Наведіть приклади їх використання у текстах різних жанрових структур.

- Які лексичні засоби художнього твору вам відомі? Назвіть декілька прикладів.
- Яка стилістична фігура називається антитезою? Наведіть приклади антитези у текстах різних за жанровою специфікою творів.
- Чим ідіоми відрізняються від крилатих слів?
- Які тропи належать до простих, а які до складних? .Відповідь підтвердіть прикладами.
- Який троп називають метонімією? Наведіть приклади.
- Дайте визначення епітета. Наведіть приклади застосування епітетів у текстах різних жанрових структур.
- Дайте визначення: поетичні тропи –
- Які епітети є постійними? Наведіть приклади.
- Дайте визначення метафори. Які метафори є поширеними, або розгорнутими? Відповідь аргументуйте прикладами.
- Дайте визначення алегорії. У яких художніх творах найчастіше вживають алегорії? Відповідь підтвердіть прикладами.
- Який художній троп є порівнянням? Які відомі види порівнянь? Наведіть приклади застосування порівнянь у текстах різних жанрових структур.
- Дайте визначення: персоніфікація – Наведіть приклади.
- Які вам відомі звукові повтори? Відповідь підтвердіть прикладами.
- Дайте визначення: афоризми – Наведіть приклади афоризмів.
- Дайте визначення: гіпербола – ..., літота – Відповідь підтвердіть прикладами.

Завдання *частково-пошукового* характеру спрямовані на поглиблення роботи над мовою художніх творів на уроках літератури в старшій школі, розвиток уваги, образного мислення, творчої уяви (наприклад, самостійно визначати художні засоби у тексті, довести доцільність їх уживання автором, з'ясувати їх роль у тексті, на основі мовних характеристик визначити авторське ставлення до зображеного).

Завдання частково-пошукового характеру (II рівень)

- Назвіть відомі синтаксичні фігури, з'ясуйте їх роль у художньому тексті.
- Дайте визначення: інверсія – З'ясуйте роль інверсії у поетичній мові.
- З якою метою використовують у творах рефрен? Відповідь прокоментуйте із застосуванням прикладів.
- Дайте визначення: тавтологія – Наведіть приклади тавтології у текстах різних художніх структур. З'ясуйте роль тавтології у художньому творі.
- З якою метою застосовуються у художньому творі евфемізми?
- Чим гіпербола відрізняється від літоти? Відповідь проілюструйте за допомогою прикладів.
- Наведіть приклади перифраза у текстах різних жанрових структур.
- Дайте визначення алітерація – ..., асонанс – Наведіть приклади застосування алітерації й асонансу, з'ясуйте їх роль у художньому творі.
- Визначте архаїзми у поемі "Сон" ("У всякого своя доля") Т.Шевченка, з'ясуйте мету і доцільність їх використання у тексті художнього твору.
- З'ясуйте доцільність використання запозичених слів у повісті І.Багряного "Тигролови".
- Визначте у поданому нижче тексті пароніми:

Вітре, вітре, дми на варту,
Постав мені, вітре, варту.
Щоб моя бурханна варта
Лише вітру була ватра.

(І. Драч)

- Наведіть приклади словесно-музичної образності поезій збірки "Сонячні кларнети" П.Тичини.
- Визначте у вірші М.Рильського метафори; з'ясуйте оригінальність і доцільність їх застосування:
Поле чорніє. Проходять хмари,
Гаптують небо химерною грою.
Пролісків перших блакитні отари...
Земле! Як тепло нам із тобою.
Глибшає далеч. Річка синіє.
- З'ясуйте доцільність уживання загальноновживаних та поетичних слів у вірші "Садок вишневий коло хати" Т. Шевченка.
- Визначте, яку роль відіграють морфемно-словотворчі засоби у поезії "Бабусенція" І. Драча.
- Які прийоми звукопису наявні в новелі "Intermezzo" М.Коцюбинського?
- Визначте роль індивідуально-авторських неологізмів у вірші В.Стуса:

Зворохобились айстри приосіннім сонцелетом,
проминальною порою, падолистом беручким.
Бозна-звідки ждати ранку,
Може, зазимок раптовий, може, дощ,
а може, вітер – стій, немов на холопку.

- Визначте у поданому нижче вірші Л.Костенко антоніми:

На світі можна жить без еталонів,
по-різному дивитися на світ:
широкими очима, з-під долоні,
крізь пальці, у квартирку, з-за воріт.
Від того світ не зміниться нітрохи,
А все залежить від людських зіниць –
в широких відіб'ється вся епоха, у звужених – збіговисько дрібниць.

- Визначте мовні особливості різних рівнів (фонетичного, лексичного, синтаксичного) у поданому нижче уривку з поезії П.Тичини:

Ви знаєте, як липа шелестить...
У місячні весняні ночі?
Кохана спить, кохана спить,
Піди збуди, цілуй їй очі. Кохана спить...
Ви чули ж бо, так липа шелестить. Ви знаєте, як сплять старі гаї? –
Вони все бачать крізь тумани.
Ось місяць, зорі, солов'ї...
"Я твій", – десь чують дідугани.
А солов'ї... Та ви вже знаєте, як сплять гаї.

Завдання *творчого* характеру спрямовані на самостійне їх виконання учнями, розвиток творчого мислення, уяви, базуються на попередньо набутих умінь (наприклад, визначити на основі мовних характеристик власне й авторське ставлення до зображеного; художню своєрідність творів певного митця, особливості індивідуального стилю письменника; домислити, інтерпретувати художній текст; скласти власний художній твір із використанням різноманітних зображувально-виражальних засобів).

Завдання творчого характеру (III рівень)

- Напишіть алітераційну поезію з використанням фоносимволів.
- Доберіть самостійно поетичний текст, прокоментуйте доцільність застосування у ньому зображувально-виражальних засобів.
- Укладіть короткий словник лінгвостилістичних термінів.
- Складіть поетичний опис літнього ранку, використавши різноманітні тропи.
- Напишіть поезію (вір) з художнім обрамленням.
- Складіть поетичний опис зимової річки, використавши персоніфікацію, перифразу, порівняння.
- Застосовуючи полісиндетон (асиндетон), напишіть пейзажну поезію.
- Складіть поетичний опис осіннього поля, використавши гіперболу, літоту, метонімію.
- Напишіть поезію про улюблену пору року, застосовуючи порівняння, синекдоху, епітети.
- Напишіть вірш про свій світ захоплень (світ захоплень свого друга або подруги), використавши постійні епітети, оксиморон, літоту.
- Напишіть твір-роздум "Духовність української нації" із застосуванням крилатих слів, полісиндетону, епітетів.
- Складіть і запишіть твір-мініатюру на тему: "Лісова пригода". Використайте епітети, метафори, гіперболу, оксиморон.
- Напишіть поезію про красу природи рідного краю з використанням епіфори, анафори.
- Напишіть поезію про матір із застосуванням різних риторичних фігур.
- Складіть і запишіть твір-роздум на тему: "Рідна мова, слово рідне", використавши крилаті слова, полісиндетон, епітети.
- Складіть і запишіть твір-мініатюру на тему: "Інтелігентна людина – це...". Використайте епітети, метафори, гіперболу, літоту, оксиморон.
- Визначити особливості індивідуального стилю письменниці на основі поданого нижче тексту:

Любов

Була я пташкою – і ти мене спіймав.
І небо взяв у придане за мною.
Я стала квіткою – і ти мене зірвав

Та й досі пахне дім у нас весною.
 Я стала яблуком
 Зостався по літах
 Лиш смак медовий на твоїх устах.
 А я тепер у срібному вінці.
 Тепер я свічка у твоїй руці.
 Тобі ще світло? Але ж день мине.
 Для чорних днів прибережи мене.
 Не задмухну,
 Бо взята тишиною, –
 Уже не буду я тобі жоною...
 Я буду тінню, голосом, луною.
 Тож будеш ти крізь темряву людську
 На голос мій незрячо йти за мною.
 І кликати...
 А кого? Яку?
 Ту пташину, що спіймана, – літала?
 Ту квітку, що зірвана, – цвіла?
 Те яблуко, що дітьми проростало?
 Ту свічку, що ізгаснувши, була?
 Кого ти кликатимеш, друже мій
 Тривожно?
 Ким я була?
 І ким я буду, Боже?
 Господь мені всміхнеться: "Не жалій",
 І не тривожся. Буде все, як треба:
 Пташина знов повернеться у небо
 І квітка знов цвістиме на землі.
 І в яблука є ціль, і місце є.
 І свічка зійде в царствіє моє..."
 – А що із ним залишиться, Господь,
 В тих чорних днях,
 У світі зловорожім?
 – Твоя любов, дитя.
 Твоя любов...
 І милість Божа.

(І. Жиленко)

Послідовність виконання пропонованих нами завдань забезпечує методику роботи над мовою художнього твору, зокрема формування в учнів старшої школи відповідних теоретико-літературних понять, умінь від первинних до творчих, виховання уваги до художніх деталей, які містять оцінку автора, художнього слова, вдумливого ставлення до твору, авторської позиції, вивчення літературних творів як духовних і мистецьких цінностей.

Висновки... Подібні завдання допомагають виявити зв'язок образних структур твору з власним життєвим досвідом учнів, формувати асоціативні зв'язки, збагатити образне мислення школярів, що є необхідною умовою для сприймання літератури як мистецтва слова. Підкреслимо, якщо учень навчається сприймати твір у його художньо-емоційній сутності, то завдання вчителя – спонукати школяра в художніх образах і ситуаціях бачити засіб вираження духовного пошуку автора, його життєвої позиції, а також відчувати зв'язок зображеного у художньому творі з досвідом власного життя і осмислювати своє розуміння зображеного.

Література

1. Бандура О.М. Вивчення елементів теорії літератури у 9-11 класах : посібник для вчителя / Бандура О.М. – К. : Рад. шк., 1989. – 158 с.
2. Бугайко Т.Ф. Українська література в середній школі : курс методики / Т.Ф. Бугайко, Ф. Ф.Бугайко. – К. : Рад. шк., 1962. – 392 с.
3. Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі : проект // Українська мова та література. – 2002. – №11. – С. 1-11.
4. Наукові основи методики літератури : посібник для студентів вищих закладів освіти / за загальною редакцією доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н.Й.Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.

5. Неділько В.Я. Вивчення української літератури в середній школі : підручник для студентів ун-тів і пед. ін-тів. – К. : Вища шк., 1984. – 160с.
6. Пасічник Є.А. Методика вивчення української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Пасічник Є.А. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
7. Пультер С.О. Методика викладання української літератури в середній школі: курс лекцій для студентів-філологів / С.О.Пультер, А.М.Лісовський. – Тернопіль : Вид-во "Підручники і посібники", 2007. – 144 с.
8. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі : метод. посібник для вчителя / Степанишин Б.І. – К. : РВЦ "Проза", 1995. – 256 с.

Анотація

У статті порушується проблема вивчення мови художнього твору на уроках української літератури в старших класах школи.

Аннотация

В статье рассматривается проблема изучения языка художественных произведений на уроках украинской литературы в старших классах школы.

Summary

The article is devoted to the problem of the study of texts lingual level on Ukrainian literature lessons in senior school.

Ключові слова: мова художнього твору, дифенційовані (різнорівневі) завдання, зображувально-виражальні засоби мови, тропи.

Ключевые слова: язык художественных произведений, дифференцированные (разноуровневые) задания, изобразительно-выразительные средства языка, тропы.

Key words: the text lingual level, differential tasks, depict and expressive facilities of language tropes.

Подано до редакції 24.10.2011.

УДК 371.4+378.78.07+78.071.2

©2012

Реброва О.Є.

ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-МЕНТАЛЬНОГО ДОСВІДУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка проблеми у загальному вигляді... Концептуальним положенням нашого дослідження є ідея про те, що художня ментальність, яка пронизує всі сфери професійного становлення та розвитку майбутніх учителів мистецьких дисциплін, зокрема, музики та хореографії, формує їх як цілісну творчу особистість – носія ментальних цінностей у галузі мистецтва, яка спроможна на свідомому та позасвідомому рівні екстраполіувати та передавати загальнолюдські та національні духовні цінності з покоління до покоління. Виокремлюючи даний сегмент у професійному розвитку вчителя мистецьких дисциплін, ми визначаємо в ньому регулятивний аспект, який обумовлює якість професійної підготовки в цілому, оскільки конотативна сутність художньої ментальності забезпечує їй роль каталізатора трансформації життєвої енергії особистості в художньо-педагогічну енергетику вчителя шляхом творчого засвоєння мистецтва в умовах професійного середовища. Цей процес, пролонгований на весь час навчання, формує педагогічне якісне утворення – художньо-ментальний досвід. Художньо-ментальний досвід майбутнього вчителя мистецьких дисциплін (музики та хореографії) інтерпретується нами як набутий продовж навчання цілісний комплекс професійних якостей, концентрації творчих ресурсів і суспільно-ціннісних орієнтацій у галузі мистецтва, який виступає в ролі каталізатору входження особистості в художньо-педагогічний простір, формує уявлення про свою ідентифікацію з мистецько-педагогічною спільнотою, спрямовує діяльність на подальшу продуктивність художніх цінностей суспільства, зокрема з урахуванням етнічних, національних та регіональних потреб.

Таким чином, цілеспрямоване формування художньо-ментального досвіду розглядається як оптимальний шлях управління якістю фахової освіти майбутнього вчителя в цілому. Засобом такого управління є чітко скоординована, багатокомпонентна організаційно-методична функціональна система навчально-виховного процесу, побудована на принципі взаємозв'язку аудиторних, позааудиторних, виробничо-педагогічних, творчо-розвиваючих, науково-продуктивних форм діяльності. Одним з ланцюгів такої системи є фактори та педагогічні принципи, які сприяють ефективності набуття художньо-ментального досвіду. Важливість їх висвітлення обумовлено тим, що фактори й принципи спрямовують пошук наукових підходів та педагогічних умов в цілісній методичній системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В процесі розвитку наукового знання оновлюється база категорій, які відображають нові обрії наукових досліджень. Педагогічна наука також збагачує свій науковий категоріальний словник, що обумовлено потужною інтеграцією педагогіки з іншими науками. В цьому контексті мистецька педагогіка, яка сьогодні розвивається як інтегрована галузь знань, застосовує педагогічні категорії, які відповідають та пояснюють явища багатодисциплінарності та